

грошы. Толькі ўткнуў лапату ў зямлю, знік сам, і ніхто яго больш ня бачыў. Шукáць тыя грошы ня хадзіў ніхто, але ўсе знаюць, што нешта там ёсць. [ХГМ]

Пра паходжанне вёскі Панізоўе

Жыла калісь тут адна пánнчэка Зоя, была яна вельмі капрызная, свавольная. Аднаго разу, спяшаючыся на балю, скамандавала ёхаць прама праз багну. Ну і паехалі. Загразла карэта. Служакі неяк вылезлі, а пánнчэку выцягнуць не паспелі. Сталі называць вёску Панізоўе, г. зн. вёска пánі Зоі. [ХГМ]

І.В. Змачынская

Народныя тапанімічныя этымалогіі ў гаворцы г. п. Лёзна Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці

Матэрыялы сабраныя ў 2006 г. студэнткай аддзялення “Беларуская філалогія” БДУ Змачынскай Ірынай Валянцінаўнай.

Запіс праводзіўся ў г. п. Лёзна – цэнтры Лёзненскага раёна, які знаходзіцца за 40 км ад Віцебска. Па тэрыторыі раёна праходзіць чыгунка па лініі Віцебск-Смаленск. Аўтадарогамі пасёлак звязаны з Віцебскам, Смаленскам, Оршай, Янавічамі, Арэхаўскам. Насельніцтва складае 6,8 тысяч чалавек. У пасёлку дзве сярэднія, музычная, дзіцяча-юнацкая спартыўная школы, школа мастацтваў, Дом культуры, дзве бібліятэкі, Лёзненскі гісторыка-краязнаўчы музей, ваенна-гістарычны музей, выдаецца раённая газета “Сцяг Перамогі”.

Інфарматыры:

1) *Стаянава Марыя Данілаўна* – 1925 г. н., нарадзілася ў в. Высачаны Лёзненскага раёна, вучылася ў Віцебску, пасля вучобы пастаянна жыла ў г. п. Лёзна, вышэйшая адукацыя, настаўніца пачатковых класаў у г. п. Лёзна – [СМД].

2) *Дзяржаўцава Кацярына Фёдараўна* – 1926 г. н., нарадзілася ў в. Дуброва Лёзненскага раёна, адукацыя – 4 класы школы, з 1950 пастаянна пражывала ў г. п. Лёзна, паштальён – [ДКФ].

1. На месцы вёскі стаяла леснічоўка. А была яна леснікА Аста́шкі. Гаспадарлівы быў чалавек. Ён і за лесам слядзіў, і мужыкоў наказываў, калі лес рублілі. Дый жа на́да тако́му случы́цца, што гэ́тага Аста́шку мядзьвѣдзі́ха ўзяла ды парва́ла! Тады і сталі зваць лес **Аста́шэўскім**. А патом тут і вёска ўзьні́кла.

Паселі́шча гэ́тае ўзьні́кла даўно́. Яно́ старэйшае, чым Лёзна. Лёзна ж паяві́лася на карце, на́вэрна, у ты́сяча пяцьсо́т шэ́йдзесят дзівя́тым гаду́, а **Адаме́нкі**

былі ўжо. Утварыў іх Адам, хазяінам ён быў. А быў ён палякам. А я так думаю, што Адаменкі –эта насліднікі Адама, акружэння яго. Так во і назвалі вёску.

Даўноэта было. У гэтых мясцінах цякла рэчка, берагі яе былі высокія, крутыя. Лёвы бераг людзі засялілі – зямлі тут харошыя і рыбы многа ў той рэчкі. Ды вот толькі на Купалу злы чараўнік забіраў сабе самую прыгожую дзеўку. Цярпелі хлопцы, цярпелі, а патом узбунтаваліся. Нейкі Якуб у іх глаўным быў. І вот забілі яны таго чараўніка-злыдня, і дзэвак іх большы ніхто не трогаў. У чэсьць гэтага Якуба і вёску назвалі.

Даўно-даўно ў гэтых мясцінах жыў злы пан Рыбнік, яго вёска называлася Рыбкі. Стаяла вёска на рэчкі Каравяк. Жыла тады дзеўка **Міхаліна**, дачкой лесніка панскага яна была. Іна таго пана абхітрыла і прагнала. З сваімі бацькамі пасялілася яна. І людзі тут сяліліся – пана ж злога няма. Яны назвалі вёску так, як ёту дзеўку.

Жыў кагда-та ў гэтых мясцінах багаты чалавек. Звалі яго Васілёнак. Хазяйства ў яго было вялікае, зямлі многа, паэтаму ён наймаў парабкаў. Была ў яго дачка дужа прыгожая, Ядвігай звалі, а так, дык – Яся. І вот іна закахалася ў парабка аднаго. Бацька пра ўсё ўзнаў і атдаў мальца ў салдаты, а дачку замуж некуды далёка, ды і за старага чалавёка. Пагаравала Яся, пагаравала ды і ўтапілася ў вёзеры. А гэтый парабак вярнуўся з рэкрутаў, раньшэ ж у арміі многа служылі. Пабудаваў ён хату на берагу таго вёзера, дзе Яся ўтапілася. Так і жыў адзін, ажно пакуль не памёр. Хутар звалі Яськава, а потым, калі сталі людзі тут сяліцца, вёска ўзьнікла. Сталі яе называць **Яськаўшчына**.

Людзі тут даўно сабе месца аблюбовалі. Адно плоха – зямля тут не дужа ўрадлівая. Дый усё б нічога, а пасяліўся тут пан, зямлю сабе забраў і з людзей аброк драў. І вот аднаго разу неўраджай быў. Аэта тагда сразу голад і сьмерць. Сяляне, каб не памёрці, кару з дрэў здзіралі. Яе і элі. Дрэвы доўга як абглоданыя стаялі, затое людзі спасьліся. Во і назвалі вёску **Глоданкі**.

Даўно-даўно некалі брадзіў мужык па свеце. Доўга, дужа доўга ён хадзіў, а шчасця не найшоў. І вот аднаго разу ўстрэцілася яму бабка, іна спрасіла, куды ён ідзе, а мужык і гаворыць, што нідзе свайго мэста не знайшоў. Відзіць бабка, што дзела плоха, і парайла яна яму адно мэста і дужа яго хваліла. Аднымі словамі, абнадзела мужыка. Мужык павесялеў і доўга, дужа доўга ішоў уэта мэста. І калі прыйшоў у вёску, даў ёй назву **Надзёжына**, патаму што ўсю дарогу надзёіўся на добрае і шчаслівае жыццё.

Даўно, дужа даўно ішоў шлях чэраз безымэннае нейкае мястэчка. Ёхала тут царыца Екацярына Другая. Нада ж было ўстрэціць такую госьцю. Адны бабы выйшлі, як і паложана, з хлебам-сольлю. Убачыла гэта Екацярына і празвала мястэчка “Бабыім градам”. Ну, гоградам, дзе адны бабы, значыць. Так і ўзьнікла названіе – **Бабінавічы**.

На гэтых зэмлях праходзіў кónны Кацяры́нінскі тракт (даро́га больша́я). Даро́га была́ з Пеця́рбурга ў губе́рні нэйкія. І во аднаго́ ра́зу сама́ Екацяры́на Друга́я па ім е́хала. Ёй прадлажы́лі зрабі́ць астано́ўку на пастая́лым тым дварэ́. Цёмна ўжо ж е́хаць дўжа было́. А цары́ца адказа́ла: “Добрая мысьль”. І бы́стра вакру́г гэтага двара́ і во паяві́лася пасе́лішча тако́е.

У гэтай вёскі ра́ньшэ жы́лі абуу́шчыкі. І вот яны́ дзе́лалі до́брыя ялавы́я сапагі́. Яны́, значы́ць, бы́лі сапо́жнікі, а вёска – **Запо́жанкі**. Так іна́ ад іх празыва́лася. Дый іна́ і сама́ па фо́рме нага́двала сапажо́к. І вот ішчэ́ пачаму́ вёску так называ́лі.

У аднаго́ багата́га купца́ бы́лі сын Андрэ́й і дачка́-прыгажу́ня Ма́р’я. Яна́ ве́льмі панра́вілася папу́. І вот аднаго́ ра́зу ба́цька з сы́нам пае́халі на кірма́ш, а поп узя́ў ды і прышо́ў у гэты́ час да дзе́ўкі і захаце́ў яе́, ну, згва́лціць. А яна́ была́ не дурна́я. Замані́ла Ма́р’я папа́ ў ба́ню, ка́лі ён раздзе́ўся, яна́ – плёх! – і абда́ла яго́ ва́рам. Поп жа абі́дзеўся, пакры́ўдзіўся дўжа і рашы́ў по́мсьціць. Ка́лі вярну́ўся ба́цька, поп абы́лгаў дзе́ўку. Сказа́ў ён, што пайма́ў яе́ ў ба́ні з ма́льцам, а яны́ яго́ звяза́лі і кіпятко́м абшпа́рылі. Разазлі́ўся купе́ц і наказа́ў сы́ну забі́ць дачку́, але́ ён жа брат, во і пажале́ў сястру́. Збе́гли яны́ ад ба́цькі, купі́лі зямлі́ і ста́лі жыць. Жы́лі яны́ во́льна, лю́дзі тут сялі́цца ста́лі, гне́ту ніхто́ не знаў. Ме́сца гэ́та назва́лі **Лёзна**: лю́дзі жы́лі тут во́льныя, што значы́ць лёзныя.

Тут ра́ньшэ памешчы́к жыў. Альхі́мкаў – так яго́ зва́лі. Было́ ў яго́ і зямлі́ мно́га, і лес свой, і бало́та. І во аднаго́ ра́зу на ўскра́йку ле́са таго́ найшо́ў не́хта дўжа вялі́кі бара́вік, а пасе́лішча ў тым ме́сьце і назва́лі **Бара́вая**.

Даўно́ тут быў тарго́вы шлях. Пасяро́д пло́шчы быў вялі́кі базар. Сюды́ што купля́ць е́халі і веся́ліліся то́жа. Са́май інцере́снай за́баўкай качэ́лі бы́лі. І вот усе сабіра́ліся на пло́шчы, каб на тых качэ́лях пакалы́хацца. І вот да́йжа вы́раз пайшо́ў такі́ – “хадзі́ць на калы́шкі”. Так пасе́лішча то́е **Калы́шкамі** і заву́ць.

Даўно́-даўно́ перася́ліліся яўрэ́і, і ім цар разряшы́ў жыць там, дзе ме́сца яны́ знайду́ць во́льнае. Пача́лі яны́ шука́ць ды і найшлі́ ў гэтых кра́ях. А ты́я яўрэ́і сва́і ха́ты абнасі́лі за́борам з ко́льяў. І вот, ка́лі хто вёску шука́ў, то яму́ гавары́лі, каб ішо́ў ён туды́, дзе калы́шкі стая́ць. Так і пайшла́ называ́цца вёска [СМД].

2. Было́ е́та даўно́. У е́тай дзерэ́ўні ў вайну́ двана́ццатага го́да хранцэ́ўзы стая́лі. І дзерэ́ўню назва́лі ў чэ́сьць свайго́ каманьдзі́ра хранцэ́ўскага – Напаляо́наўкай. А лю́дзі, які́я там жы́лі, значы́ць, не на́равіліся ім хранцэ́ўскія е́ты салда́ты і падпалі́лі яны́ то́е ме́ста, дзе а́рмія стая́ла. А дзерэ́ўню тады́ **Пале́наўкай** назва́лі.

Ішлі́ лю́дзі. Да, ішлі́ яны́ і ішлі́. Хаце́лі ме́ста найці́, гдзе жы́ць. І вот пріхо́дзяць яны́ к рэ́чके. Е́тая рэ́чка Рубяжні́ца. А ў іе́ тры ручы́ ўпада́лі. Вот ві́дзяць е́тые лю́дзі, што вада́ ў тых ручы́ях чы́стая была́. Яны́ і зара́даваліся, аж

пакáмісь не ўзбаўта́лі ваду́. А вада́ та́я ста́ла чо́рнай, ад то́рфу па́тамú што. Пася́ліліся там лю́дзі і назва́лі ё́тае ме́ста **Чарна́ру́чча**.

Рэ́чка ра́ньшэ́ ё́тая ба́льшая́ была́. Па ё́й да́жа кара́блі хадзі́лі. Во ка́кая рэ́чка была́. І ры́бы там было́ мно́га. І во пла́валі па рэ́чце купцы́, і адзі́н бага́тый купе́ц аднаго́ ра́зу кашале́к з зо́латам у рэ́чку ўкі́нуў (паце́ряў зна́чыць). Ба́льшэй кашале́к называ́ўся машна́. Іска́лі ё́тый кашале́к, так і не найшлі́. А рэ́чку так во і назва́лі – **Машна́** [ДКФ].